

Ortaokul Matematik Ders Kitaplarında Sosyal Değerler

Ömer ŞAHİN¹, Murat BAŞGÜL²

¹Dr. Öğr. Üyesi, Amasya Üniversitesi, mersabin60@gmail.com

²Araş.Gör., Amasya Üniversitesi, muratbasgul60@gmail.com

Geliş Tarihi/Received: 15.03.2018

Kabul Tarihi/Accepted: 06.06.2018

e-Yayın/e-Printed: 11.01.2019

DOI: <http://dx.doi.org/10.14582/DUZGEF.1890>

ÖZ

Bu çalışmanın amacı ortaokul matematik ders kitaplarında yer alan sosyal değerlerin incelenmesidir. Araştırmanın amacı doğrultusunda nitel araştırma yöntemlerinden birisi olan durum çalışması kullanılmıştır. Bu çalışmanın veri toplama sürecinde nitel veri toplama tekniklerinden doküman incelemesi yöntemi tercih edilmiştir. Bu bağlamda bu çalışmada veri toplama sürecinde Milli Eğitim Bakanlığının öğretmenlere elektronik doküman sağlayan www.eba.gov.tr sitesinde yer verilen matematik ders kitapları incelenmiştir. Ders kitaplarında yer alan sosyal değerlerin analiz edilmesinde nitel veri analiz tekniklerinden betümsel analiz tekniği kullanılmıştır. Çalışmada kullanılacak sosyal değerlerin belirlenmesi için literatürde yer alan sosyal değerlere ait sınıflandırmalardan (Haydon, 2006; Nelson, 1974; Rokeach, 1973; Schwartz, 1992; Spranger, 1928; Sennett, 2003; Tillman, 2000) bir çatı oluşturulmuştur. Bu araştırmanın çatısı; sevgi, saygı, sorumluluk, yardımlaşma, hoşgörü, iyilikseverlik, evrenselcilik ve nezaket sosyal değerlerinden oluşmaktadır. Çalışma sonucunda; en fazla sosyal değere yedinci sınıf ders kitabında yer verilirken, en az sosyal değere ise altıncı sınıf ders kitabında yer verildiği görülmüştür. Ders kitapları genel olarak değerlendirildiğinde ise; ders kitaplarında en fazla sorumluluk değerine yer verilirken, en az hoşgörü değerine yer verildiği tespit edilmiştir. Ayrıca sekizinci sınıf ders kitabı hariç diğer kitaplarda; en fazla sosyal değere *Sayılar ve İşlemler* öğrenme alanında yer verilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Matematik, ders kitabı, sosyal değerler

Social Values in the Middle School Mathematics Textbooks

ABSTRACT

The purpose of this study is to examine the social values in secondary school mathematics textbooks. The case study method, one of the qualitative research methods, was used to examine the social values in the textbooks. In this study, documents and artifact collection method, one of the qualitative data collection techniques, was used in the data collection process. In this context, mathematics text books were examined which are located in www.eba.gov.tr. The Ministry of National Education provides electronic documents to the teachers in EBA. Descriptive analysis technique, one of the qualitative data analysis techniques, was used to analyze social values in the textbooks. A framework was composed from the classification of social values in the literature to determine which one of the social values must be used (Haydon, 2006; Nelson, 1974; Rokeach, 1973; Schwartz, 1992; Spranger, 1928; Sennett, 2003; Tillman, 2000). The framework of this research consists of social values such as love, respect, responsibility, cooperation, tolerance, benevolence, universalism and courtesy. At the end of the study; the most social value is given in the seventh grade textbook, while the least social value is in the sixth grade textbook. The most common values in the mathematics text books were found as responsibility value. The least common values were observed as tolerance value. In addition, except for the eighth grade textbook; the most social values are taken place in the "Numbers and Operations" learning domain.

Keywords: Mathematics, textbook, social values

1. GİRİŞ

Eğitim tarihinin başlanıcından beri değerler, eğitimin ayrılmaz bir parçası olarak varlığını sürdürmüştür. Eğitimin en önemli amacı daha nitelikli ve daha iyi insan yetiştirmektir. Burada değerlerin önemi ön plana çıkmaktadır. Güngör (1993) değerleri "bir şeyin arzu edilebilir veya edilemez olduğu hakkındaki inançlar" olarak tanımlamaktadır. Rokeach (1973), değerleri bireyin veya toplumun davranışlarının ve bu davranışların sonuçlarının kabul edilebilir olup olmadığını denetleyen inançlar olarak tanımlamaktadır (akt. Lyons, 2003). Farklı yaşantılar sonucu elde edilen değerler insan davranışına yön veren rehberlerdir (Raths, Harmin ve Simon, 1978). Değerler, algılar ve tutumlar için belirleyici bir çerçeve olmasıyla kişinin davranışlarını doğrudan ve dolaylı olarak yönlendirmektedir (Güngör, 1993). Aynı şekilde Kuşdil ve Kağıtçıbaşı (2000), değerlerin bireyin davranışlarını açıklamada kritik bir öneme sahip olduğu ifade etmektedir. Değerler toplumlari, gruplari ve bireylari tanımlayarak davranış ve tutumlarına yön veren yapılar olmalarıyla psikoloji, sosyoloji ve antropoloji gibi disiplinlerin odak noktası olmuştur (Schwartz, 2012).

Değerlerle ilgili birçok yaklaşım ortaya koyulmuştur. Bunlardan biri Spranger yaklaşımıdır. Spranger değerleri; bilimsel, ekonomik, sosyal, politik, dini ve estetik değerler olarak sınıflandırmış ve bireysel özellikleri bu sınıflandırmadan faydalanarak gruplandırmıştır (akt. Güngör, 1993). Schwartz (2012) değerleri; öz-yönetim, başarı, hazcılık-zevk, güç, uyma, güvenlik, geleneksellik, harekete geçme, yardımseverlik, evrenselcilik şeklinde sınıflandırmıştır. Rokeach (akt. Lyons, 2003) değerleri amaç ve araç değerler olarak sınıflandırmıştır. Cohen (1985'den akt: Akbaba Altun, 2003) değerleri içsel, dışsal, ahlaki, kişisel ve bilgiye dayalı değerler olarak kategorize etmiştir. Değerlerle ilgili olarak bu sınıflandırmalar geçmişten günümüze yapılan birçok çalışmaya rehberlik etmiştir.

Değerler toplumdan bağımsız düşünülemediği gibi değerlerin geliştirilmesinde toplumsal normlar, kültür ve inançlar kritik önem taşır (Akbaba Altun, 2003). Değerler toplumdaki bireyler tarafından içselleştirilip kabul edildiğinde zaman içinde gelecek nesle aktarılır ve devamlılığı sağlanır (Gudmundsdottir, 1991). Toplumların varlığını sağlıklı bir şekilde sürdürebilmeleri için değerlerini yeni kuşaklara aktarması gerekmektedir (Dilmaç & Ekşi, 2007). Değerlerin bireylere kazandırılması değerler eğitimi yoluyla gerçekleşmektedir. Değerler eğitimi ile sosyal, siyasal, kültürel ve estetik değerlerin kazandırılması amaçlanmaktadır (Veugelers & Vedder, 2003). Değer eğitimi bireylerin ait oldukları toplumun değerlerini kazanmalarını sağlayarak onları daha kaliteli ve tatmin edici bir yaşam kurmalarına yardımcı olur (Kirschenbaum, 1995). Değerler eğitiminin amacı bireylere sevgi, saygı, sorumluluk, hoşgörü, adalet gibi değerlerin kazandırılmasını ve bu değerler arasında bütüncül bir ilişki ortaya konulmasını sağlamaktır. Bireyler kazandıkları değerleri olgu ve olaylar karşısında birer ölçüt olarak kullanmaktadır (Kıncal, 2007). Toplumlarda demokrasi kavramının gelişebilmesinde değerler eğitiminin önemli bir rol oynamaktadır. Değerler eğitiminin önemi geçmişten günümüze artarak devam etmektedir. Dünya genelinde yaşanan ahlaki sorunlar ve artan suç oranları değerler eğitiminin kritik önemini ortaya koymaktadır (Lickona, 2009).

Aileler çocuklarının ahlaki eğitiminde en önemli yere sahipken, ailenin ardından okul toplumsal değerleri kazandıran bir kurumdur. Değerler disiplin sınırlaması olmaksızın, sınıf içindeki öğrenme ortamının organize edilmesinde, eğitim ve öğretim etkinliklerinde, içerik tercihinde, hedef ve kazanımlarda, disiplin kurallarında ve öğrencilere yönelik yaklaşım ve tutumlarda yer almaktadır (Veugelers & Vedder, 2003). Öğretmenler bu süreçte bilinçli ya da bilinçsiz olarak değerleri öğrencilerine kazandırır (Coombs-Richardson & Tolson, 2005). Çocukların zamanlarının büyük kısmını okulda geçirdikleri için okullar değer eğitiminde önemli bir pozisyon üstlenmektedir (Erden, 1998). Değerlere yönelik kazanımlar okul öncesi dönemde başlar ve bireyin yaşamı boyunca şekillenmeye devam etmektedir. (Balat Uyanık ve Dağal Balaban, 2006). Özellikle ilköğretim seviyesindeki çocuklar toplumsal olaylar ve olgularla ilgili bakış açısı kazanmakta bu nedenle doğru bakış açısı kazanmaları ve doğru yönde yönlendirilmeleri gerekmektedir (Can, 2002; MacIntyre, 2000).

Değerlerin öğrencilere kazandırılmasında etkili bir öğretim programının hazırlanmasının önemi büyüktür (Yazıcı, 2006). Akbaş (2008)' a göre değerler öğretim programları aracılığıyla doğrudan ve dolaylı olarak öğrencilere kazandırılabilir. Kirschenbaum (1995) da temel değerlerin öğrencilere kazandırılmasında öğretim programlarının rolünü vurgulamıştır. İlkokul matematik öğretim programları incelendiğinde 2009 ve 2015 programlarında değerler yer almazken 2017 programında değerler için ayrı bir bölümde *adalet, paylaşım, bilimsellik, esneklik, eşitlik, özgürlük, sabır, saygı, sorumluluk* ve *tasarruf* olmak üzere 10 adet değere yer verilmiştir (Baş, 2017). Öğretim programlarının hedeflerini gerçekleştirilmede kullanılan en önemli araçlardan birisi ders kitaplarıdır. Bundan dolayı ders kitapları öğrencilere değerleri kazandırma sürecinde önemli bir rol oynamaktadır (Sanchez, 1998; Gül, 2017). Ait olduğu dönemin toplumsal ve siyasi yapısını yansıtan (Tüfekçioğlu, 1997) ders kitapları içeriğiyle öğrencilere bilgi aktarımının yanı sıra içinde yaşadıkları toplumun değerlerini kazandırabilme özelliğine sahip olmalıdır (Tanrıöver, 2003; Körükçü, Kapıkıran & Aral, 2016). Yine Milli Eğitim Bakanlığı mevzuatında ders kitaplarıyla ilgili olarak "*Öğretim programının kazandırmayı amaçladığı değer, tutum ve yeterlikleri kapsar. Türk toplumunun sosyal, ahlaki, kültürel ve tarihî değerlerini geliştirerek yaşatır.*" (MEB, 2007) ifadeleri yer almaktadır. Alanyazına bakıldığında değerlerle ilgili çalışmaların diğer disiplinlere nazaran

matematik dersi açısından daha az sayıda olduğu görülmekte, bunun nedeninin ise matematiğin değer taşımayan bir alan olarak algılanıyor olduğu düşünülmektedir (Dede, 2007). Bishop (1999) matematik eğitimi ve değerlerle ilgili çalışmasında matematiğin ve değerlerin ilişkisiz olduğunu düşünmenin yanlış olduğunu ve değer eğitiminin matematik eğitiminde önemli bir yeri olduğunu vurgulamıştır. Bu nedenle ortaokul matematik ders kitaplarının sosyal değerler açısından incelenmesinin hedeflendiği bu çalışmaya ihtiyaç duyulmuştur. Sosyal değerler toplumun fertlerini birbirine yaklaştıran, bir arada tutan, toplumun devamını sağlayan temel yargılar, değerler olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2018). Sosyal değerler, “neyin doğru, neyin yanlış, neyin iyi, neyin kötü, neyin güzel, neyin çirkin, neyin adil olduğu konusunda genel yargılara varma olanağı tanırlar. Toplum yaşamında hemen her şey, bu değerlere göre algılanır. Böylelikle bireyler yaşamın anlamını öğrenirler.” (Güven, 1999). Bu tanımlardan sosyal değerlerin sağlıklı kararlar alabilen, kendini toplumun bir parçası olarak görerek sosyalleşebilen bireyler yetiştirilebilmesi açısından önemli olduğu anlaşılmaktadır. Spranger (2001)’ e göre bireylerin empati kurabilme, birbirini sevebilme, affedebilme ve fedakarlıkta bulunma gibi erdemlere sahip olması ve toplum çıkarlarını ön planda tutan bir anlayış kazanabilmesi için sosyal değerlere sahip olması gerekmektedir.

Bunlara ek olarak, ilgili literatürde bu çalışmaya benzer bir şekilde matematik ders kitaplarında yer alan sosyal değerlerin incelenmesine yönelik bir çalışmaya rastlanmamıştır. Fakat ilgili literatürde yer alan çalışmaların (Izgar, 2013; İnan Kılıç, 2009; Özkan, 2010; Sezer, 2005; Turan, 2010; Varol, 2013) daha çok sosyal bilgiler, hayat bilgisi, din kültürü ve Türkçe gibi disiplinlerde yoğunlaştığı görülmektedir. Matematik ders kitapları üzerine yapılan çalışmalarda (Dede, 2006a; Dede, 2006b; Seah & Bishop, 2000) ise genel olarak matematiksel değerlerin ve matematik eğitimi değerlerinin incelendiği görülmüştür. Bu çalışmada matematik eğitimi değerleri yerine sosyal değerler üzerinde durulması bu çalışmayı diğer çalışmalardan ayıran yönlerinden birisidir. Bu çalışmayla matematikte eğitiminde değerler eğitiminin matematik değerleriyle sınırlı olmadığı 2017 öğretim programında yer bulan (Baş, 2017) sabır, saygı, sorumluluk gibi sosyal değerlerin de matematik eğitiminde yer bulabileceğinin vurgulanması amaçlanmıştır. Bu nedenle beşinci, altıncı, yedinci ve sekizinci sınıf matematik dersi kitaplarının sosyal değerler açısından incelenmesinin hedeflendiği bu çalışmaya ihtiyaç duyulmuştur. Bu bağlamda bu çalışmada ortaokul matematik ders kitaplarında sosyal değerlere nasıl yer verildiğinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın amacı doğrultusunda matematik ders kitaplarında sınıf düzeyine ve öğrenme alanlarına göre sosyal değerlere nasıl yer verildiği incelenmiştir.

2. YÖNTEM

Çalışmanın bu bölümünde, araştırmanın yöntemi, verilerin toplanması ve verilerin analiz süreçlerine yer verilmiştir.

2.1. Araştırmanın Deseni

Bu çalışmada ortaokul ders kitaplarında yer alan sosyal değerleri incelemek amacıyla nitel araştırma yöntemlerinden birisi olan durum çalışması kullanılmıştır. Durum çalışması yönteminde; bir olay, durum, ilişki veya süreç sınırlı sayıda örneklem yardımıyla derinlemesine incelenir (Denscombe, 2010). Durum çalışması yönteminde yer alan durumlar; kişiler, kitaplar, öğretim programları, gruplar (topluluklar), davranışlar veya olaylar olabilir (Creswell, 2011; Neuman, 2014; Yin, 2011). Bu çalışmanın durumunu ise araştırmanın amacı doğrultusunda matematik ders kitaplarında yer alan sosyal değerler oluşturmaktadır.

2.2. Verilerin Toplanması

Bu çalışmanın veri toplama sürecinde nitel veri toplama tekniklerinden doküman incelemesi (documents and artifact collection method) yöntemi tercih edilmiştir. Çünkü dokümanlar nitel araştırmalarda kullanılan önemli bilgi kaynaklarından birisidir (Yıldırım & Şimşek, 2011). Doküman incelemesi yönteminde, araştırmanın amacı doğrultusunda veri elde edilmesini sağlayan yazılı, sözlü ve görsel materyaller kullanılabilir (McMillian & Schumacher, 2010; Yıldırım & Şimşek, 2011). Bu bağlamda bu çalışmada veri toplama sürecinde Milli Eğitim Bakanlığı'nın öğretmenlere elektronik doküman sağlayan www.eba.gov.tr sitesinde yer verilen ortaokul matematik ders kitapları incelenmiştir. Bu çalışmada sosyal değerler açısından incelenen ders

kitaplarına “*incelenen ders kitapları*” başlığı altında çalışmanın kaynakçasında yer verilmiştir. Ayrıca bu çalışmada incelenen matematik ders kitapları her sınıf düzeyi için farklı yayın evleri tarafından hazırlanmıştır.

2.3. Geçerlik-Güvenirlilik

Aşağıda yer Tablo 1’ de araştırmanın geçerlik ve güvenirliliğini sağlamak için yapılan işlemlere yer verilmiştir.

Tablo 1. Araştırmanın nitel kısmının geçerlik-güvenirliliğine yönelik yapılan işlemler

Geçerlik	Literatür taraması, amaçsal örnekleme, doğrudan alıntılar (ayrıntılı betimleme).
Güvenirlilik	Kavramsal çerçeveye bağlı olarak yapılan veri analizi, kodlama güvenirlilik yüzde hesabı.

Bu çalışmada araştırmanın geçerliğini sağlamak amacıyla araştırma probleminin seçilmesinde, geliştirilmesinde ve araştırma sonunda ortaya çıkan sonuçların tartışılmasında ilgili literatürden yararlanılmıştır. Ayrıca çalışmanın geçerliğini artırmak için ders kitaplarının seçilmesinde amaçsal örnekleme yöntemi tercih edilmiştir. Bu bağlamda araştırmanın amacı doğrultusunda ortaokul matematik ders kitapları incelenmiştir. Bunlara ek olarak geçerliği artırmak için bulgular ders kitaplarından alınan doğrudan alıntılarla desteklenmiştir. Çalışmanın güvenirliliğini sağlamak içinde verilerin analizinde araştırmacılar tarafından oluşturulan bir veri analiz çerçevesi kullanılmıştır. Ayrıca güvenirliliği artırmak için veriler iki araştırmacı tarafından kodlanmış ve kodlama güvenirlilik yüzdesi hesaplanmıştır.

2.4. Verilerin Analizi

Ortaokul matematik ders kitaplarında yer alan sosyal değerlerin analiz edilmesinde nitel veri analiz tekniklerinden betimsel analiz tekniği kullanılmıştır. Betimsel analiz tekniğinde araştırmacı, daha önceden geliştirilmiş temalar ve kodlar yardımıyla elde ettiği verileri analiz edebilir (Yıldırım & Şimşek, 2011). Ayrıca betimsel analiz tekniğinin kullanıldığı çalışmalarda verilerin elde edildiği kaynaklardan (gözlem, görüşme, doküman) doğrudan alıntılara yer verilebilir. Bu çalışmada kullanılacak sosyal değerlerin belirlenmesi için literatürde yer alan sosyal değerlere ait sınıflandırmalardan (Nelson, 1974, akt; Naylor ve Diem, 1987; Rokeach, 1973; Schwartz, 1992; Spranger, 1928; Tillman, 2000) bir çatı oluşturulmuştur. Bu araştırmanın çatısı; sevgi, saygı, sorumluluk, yardımlaşma, hoşgörü, iyilikseverlik, evrenselcilik ve nezaket sosyal değerlerinden oluşmaktadır. Araştırmanın çatısında yer alan sosyal değerler ve bu sosyal değerlere yer veren çalışmalar aşağıda yer alan Tablo 2’ de özetlenmiştir. Başka bir ifade ile bu çalışmada matematik ders kitaplarında yer alan örnekler, problemler, etkinlikler ve alıştırmalar bu araştırmanın çatısında yer alan sosyal değerler açısından incelenmiştir.

Tablo 2. Araştırmanın çatısında yer alan sosyal değerler

Değerler	Değerlere Yer Veren Çalışmalar
Sevgi	Spranger, 1928; Rokeach, 1973
Saygı	Haydon, 2006; Nelson, 1974; Rokeach, 1973; Sennett, 2003
Sorumluluk	Rokeach, 1973; Tillman, 2000
Yardımlaşma (işbirliği)	Rokeach, 1973; Schwartz, 1992; Tillman, 2000
Hoşgörü	Tillman, 2000
İyilikseverlik	Rokeach, 1973
Evrenselcilik	Rokeach, 1973; Schwartz, 1992
Nezaket	Rokeach, 1973

Çalışmanın güvenirliliğini sağlamak için ortaokul matematik ders kitapları iki araştırmacı tarafından analiz edilmiştir. Dolayısıyla birden fazla araştırmacının veri analizi yaptığı durumlarda kodlama güvenirliliğinin incelenmesi gerekmektedir. Bu durumda araştırmacılar ilk olarak aynı veri setini birbirinden bağımsız olarak kodlarlar. Daha sonra yapılan kodlamaların benzerliklerini ve farklılıklarını sayısal olarak karşılaştırarak güvenirlilik yüzdesi belirlenir. Bu tür çalışmalarda kodlama güvenirlilik yüzdesinin en az %70 seviyesinde olması gerekmektedir (Yıldırım & Şimşek, 2011). Bu amaçla çalışmadan elde edilen veriler iki araştırmacı tarafından kodlanmış ve kodlama güvenirlilik yüzdesi % 83 olarak bulunmuştur. Daha sonra araştırmacılar bir araya gelerek farklılaşma olan kodlamalar üzerinde uzlaşmaya vararak veri analiz süreci tamamlanmıştır. Diğer bir ifadeyle iki puanlayıcı tüm kodlamalar üzerinde uzlaşmaya vardıldıktan sonra veri analiz süreci tamamlanmıştır.

Aşağıda yer Tablo 3' de araştırmanın veri analiz sürecini daha anlaşılır kılmak için örnek bir veri analiz çerçevesine yer verilmiştir.

Tablo 3. Araştırmanın veri analiz çerçevesi

<i>Kıtapta Yer Alan İfade</i>	<i>Kodlayıcılar</i>	<i>Sınıf Düzeyi</i>	<i>Öğrenme Alanı</i>	<i>Alt Öğrenme Alanı</i>	<i>Sosyal Değerler/Göstergeler</i>
x ² + ax + 484 üç terimli cebirsel ifadenin bir tam kare ifade belirtmesi için a doğal sayısı kaç olmalıdır?	Kodlayıcı 1	8	Cebir	Cebirsel ifadeler ve özdeşlikler	Yok
	Kodlayıcı 2	8	Cebir	Cebirsel ifadeler ve özdeşlikler	Yok
Bir turist grubunda 12 erkek ve 18 kadın vardır. Gruptan bir kişiye hediye verilecektir. Erkeklerin mi yoksa kadınların mı hediye alma olasılığı daha fazladır? Nedenini açıklayınız.	Kodlayıcı 1	8	Olasılık	Basit Olayların Olma Olasılığı	Evrenselcilik-Turist grubu Nezaket/ Hediye vermek
	Kodlayıcı 2	8	Olasılık	Basit Olayların Olma Olasılığı	Evrenselcilik-Turist grubu Nezaket/ Hediye vermek Sevgi/Hediye vermek
Evlerimizde kullandığımız telefon, elektrik ve su faturalar zamanında ödenmediğinde hangi oranda gecikme bedeli ödendiğini biliyor musunuz?	Kodlayıcı 1	7	Sayılar ve İşlemler	Yüzdeler	Sorumluluk/Faturalarını zamanında ödemek
	Kodlayıcı 2	7	Sayılar ve İşlemler	Yüzdeler	Sorumluluk/Faturalarını zamanında ödemek

Tablo 3' te görüldüğü üzere, matematik ders kitaplarında yer alan ifadelere (problemler, alıştırmalar, örnekler) sınıf düzeyi, öğrenme alanı, alt öğrenme alanı, ifadenin içerdiği sosyal değer ve bu sosyal değer seçilme gerekçesine (göstergesine) yer verilmiştir. Ayrıca Tablo 3' te iki farklı araştırmacı tarafından yapılan kodlamalara yer verilmiştir. “Bir turist grubunda 12 erkek ve 18 kadın vardır. Gruptan bir kişiye hediye verilecektir. Erkeklerin mi yoksa kadınların mı hediye alma olasılığı daha fazladır? Nedenini açıklayınız.” Problem durumunda birinci kodlayıcı evrenselcilik ve nezaket değerlerine yer verildiğini ifade ederken, ikinci kodlayıcı bu iki değere ek olarak bu ifadede sevgi değerinin de olduğunu ifade etmiştir. Daha sonra araştırmacılar yaptıkları tartışmalar neticesinde hediye vermenin sevgi değerinin bir göstergesi olduğunu kabul ederek uzlaşıya varmışlardır.

3. BULGULAR

Çalışmanın bu bölümünde ortaokul matematik ders kitaplarında yer alan problemlerin, etkinliklerin, örneklerin ve ödevlerin sosyal değerler açısından incelenmesi sonucu elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Bulguların sunulmasında ilk olarak her sınıf düzeyi (5., 6., 7., 8.) için detaylı bir incelemeye yer verilmiştir. Daha sonra tüm sınıf düzeylerine ait sosyal değerler bir tablo yardımıyla karşılaştırılmıştır. Aşağıda yer alan Tablo 4’te beşinci sınıf ders kitabında yer alan sosyal değerlere ait bulgular yer almaktadır.

Tablo 4. Beşinci sınıf ders kitabında yer alan sosyal değerlere ait frekans tablosu

Öğrenme Alanı	Alt Öğrenme Alanı	Sevgi	Saygı	Sorumluluk	Yardımlaşma (İşbirliği)	Hoşgörü	İyilikseverlik	Evrenselcilik	Nezaket	Toplam
SAYILAR ve İŞLEMLER	Doğal Sayılar	2	-	4	2	-	1	4	-	13
	Doğal Sayılarla İşlemler	3	1	15	8	2	5	6	4	44
	Kesirler	6	-	6	4	2	1	2	2	23
	Kesirlerle İşlemler	1	1	2	2	-	-	3	1	10
	Ondalık Gösterim	2	3	6	2	-	-	6	4	23
	Yüzdeler	3	1	8	1	1	-	4	-	18
	Toplam	17	6	41	19	5	7	25	11	131
GEOMETRİ ve ÖLÇME	Temel Geometrik Kavramlar ve Çizimler	2	2	2	1	-	-	3	-	10
	Üçgenler ve Dörtgenler	1	-	-	-	-	-	1	-	2
	Uzunluk ve Zaman Ölçme	3	-	5	2	-	-	1	-	11
	Alan Ölçme	-	-	-	2	-	-	1	-	3
	Geometrik Cisimler	1	-	-	1	-	-	2	-	4
	Toplam	7	2	7	6	-	-	8	-	30
	VERİ İŞLEMİ	Veri Toplama ve Değerlendirme	3	1	3	1	1	1	4	-
Toplam	3	1	3	1	1	1	4	-	14	
TOPLAM	27	9	51	26	6	8	37	11	175	

Tablo 4’te görüldüğü üzere; beşinci sınıf ders kitabında en fazla sorumluluk (51), yardımlaşma (26) ve evrenselcilik (37) değerlerinin yer aldığı görülmüştür. Buna rağmen beşinci sınıf ders kitabında saygı (9), hoşgörü (6), nezaket (11) ve iyilikseverlik (8) değerlerine ise daha az yer verildiği tespit edilmiştir. Öğrenme alanları açısından değerlendirildiğinde ise en fazla değere “Sayılar ve İşlemler” öğrenme alanında (131) yer verildiği görülmüştür. “Geometri ve Ölçme” (30) ile “Veri İşleme” (14) öğrenme alanlarında ise değerlere daha az yer verildiği bulgusuna ulaşılmıştır. Beşinci sınıf ders kitabında daha çok herhangi bir sosyal değer yer almadığı “213x604 işleminin sonucunu bulalım.” tarzındaki probleme yer verildiği görülmüştür. Buna rağmen “Bilge bayram ziyareti için önce Bursa’dan Iğdır’a, Iğdır’ dan da Sivas’ a gidecektir. Bursa-Iğdır arası 1530 km, Sivas-Iğdır arası 729 km olduğuna göre Bilge’nin Bursa’dan Sivas’a yaklaşıp kaç km gideceğini tahmin edelim...” tarzında sosyal değerler içeren ifadeler ise yeterince yer verilmediği söylenebilir. Ayrıca beşinci sınıf ders kitabında ünite başlarında genellikle sosyal değerler içere çeşitli kurum ve kuruluşların tanıtılması sosyal değerlerin kazandırılması açısından önemli bir bulgudur.

Kan Bağışı Hayat Kurtarır

1868'den bugüne birçok savaş ve afette binlerce insana yardım eli uzatan Türk Kızılayı, gönüllü bağışçılardan alınan kanları ihtiyaç sahiplerine ulaştırmaktadır. Bağışlanan bir ünite kan, 3 kişinin hayatını kurtarmaktadır. 17 bölgede kan bağışı merkezi bulunan Kızılay'a, 2016 yılında Orta Karadeniz Bölgesi Kan Merkezi'nden 92 923, Batı Anadolu Bölgesi Kan Merkezi'nden 79 180, Doğu Anadolu Bölgesi Kan Merkezi'nden ise 51 874 ünite kan bağışı yapılmıştır.

Kan bağışının önemi hakkında ne düşünüyorsunuz? Her bölgeden az miktarda da olsa kan bağışı yapıldığında bu bağışlar nasıl bir fark oluşturur?

Bu üç bölgeden 2016 yılında tahmini kaç ünite bağış yapılmış olabilir?

Şekil 1. Beşinci sınıf ders kitabından bir ünite başlangıç örneği (Cırtıcı vd., 2017).

Şekil 1' de beşinci sınıf ders kitabının “Doğal Sayılar ve İşlemler” konusunda yer alan ve öğrencilerin dikkatini çekmeyi, derse karşı güdülemeyi hedefleyen bir öğrenme etkinliği yer almaktadır. Bu etkinlikte; “KIZILAY” kurumu tanıtılmakta ve bu yapılırken de hayat kurtarmak, bağış yapmak, gönüllü bağışçılık, yardım eli uzatmak gibi sosyal değerler içeren ifadeler kullanılmıştır. Yani bu etkinlikle birlikte hem öğrencilere matematiksel bir kavram hem de iyilikseverlik, yardımlaşma, sorumluluk gibi sosyal değerler kazandırılmaya çalışılmaktadır. Zaten sosyal değerlerin ne kadar önemli olduğuna PISA sınavlarında matematik sorularının bir kısmına (%25) toplumsal bağlamda yer verilmesi örnek olarak gösterilebilir. (Organisation for Economic Co-operation and Development [OECD], 2016). Aşağıda yer alan örnekte beşinci sınıf ders kitabında sorumluluk değerinden sonra en fazla yer alan değer olan evrenselcilik değerine ait bir etkinliğe yer verilmiştir.

Rubik Küp

1974 yılında Macar Heykeltıraş ve Mimar Ernő Rubik tarafından bir ders aracı olarak üretilen ve daha sonra mekanik bir bulmaca hâlini alan Rubik Küp, sihirli küp ve zekâ küpü olarak da bilinmektedir.

O yıllarda karmaşık bir yapıya sahip olan bu küpün yapımı için bir üretici bulmak bir hayli zor olmuş.

Bu küpün üretimi için nasıl bir planlama yapılmış olabilir? Kâğıda küpün tüm yüzlerini görebilecek bir çizim yapmak sizce mümkün müdür? Nasıl?

Şekil 2. Beşinci sınıf ders kitabından yer alan bir güdüleme etkinliği (Cırtıcı vd., 2017).

Şekil 2' de beşinci sınıf ders kitabının “Geometri ve Ölçme” konusunda yer alan ve öğrencilerin derse karşı dikkatini çekmeyi ve onları güdülemeyi hedefleyen bir etkinlik yer almaktadır. Bu etkinlikte; öğrencilere Macarlar tarafından keşfedilen ve günümüzde çocukların zeka gelişimlerine katkıda bulunmak için kullanılan rubik küp tanıtılmıştır. Bu etkinlikte farklı kültürlerin ele alınması öğrencilerde evrenselcilik sosyal değerinin gelişimine katkıda bulunabileceği söylenebilir. Aşağıda yer alan Şekil 3'te beşinci sınıf ders kitabında yer alan bir probleme yer verilmiştir.

Merve annesi için yaptırdığı bir buket çiçeğe 15 lira 75 kuruş, kardeşi için aldığı çikolataya 2 lira 49 kuruş ödemiştir. Merve'nin annesi ve kardeşi için toplam kaç lira harcama yaptığını bulalım.

Şekil 3. Beşinci sınıf ders kitabında yer alan bir problem örneği (Cırtıcı vd., 2017).

Şekil 3' te yer verilen ve “Sayılar ve İşlemler” öğrenme alanına ait bu problem ifadesinde anne, kardeş gibi sevgi değerine ait göstergeler yer almaktadır. Ayrıca Merve' nin annesine çiçek yaptırması nezaket ve sevgi değerlerinin bir göstergesidir. Yani bu problem ifadesinde hem nezaket hem de sevgi sosyal değeri yer almaktadır.

Aşağıda yer alan Tablo 5’ te altıncı sınıf ders kitabında yer alan sosyal değerlere ait bulgular yer almaktadır.

Tablo 5. Altıncı sınıf ders kitabında yer alan sosyal değerlere ait frekans tablosu

Öğrenme Alanı	Alt Öğrenme Alanı	Sevgi	Saygı	Sorumluluk	Yardımlaşma (işbirliği)	Hoşgörü	İyilikseverlik	Evrensellik	Nezaket	Toplam
SAYILAR ve İŞLEMLER	Doğal Sayılarla İşlemler	2	1	2	1	-	-	1	1	8
	Çarpanlar ve Katlar	1	2	1	-	-	-	-	-	4
	Oran	1	-	2	-	-	-	-	1	4
	Kesirlerle İşlemler	6	1	6	3	-	4	1	-	21
	Ondalık Gösterim	2	1	4	2	1	-	-	-	10
	Tam Sayılar	7	-	5	2	-	3	2	-	19
Toplam		19	5	20	8	1	7	4	2	66
CEBİR	Cebirsel İfadeler	2	-	-	-	-	-	-	-	2
	Toplam	2	-	-	-	-	-	-	-	2
GEOMETRİ ve ÖLÇME	Açılar	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Alan Ölçme	5	-	4	1	-	1	4	-	15
	Geometrik Cisimler	1	-	2	-	-	-	1	1	5
	Sıvı Ölçme	1	-	-	1	-	-	-	-	2
	Çember	1	-	-	1	-	-	1	-	3
	Toplam	8	-	6	3	-	1	6	1	25
VERİ İŞLEME	Veri Toplama ve Değerlendirme	2	-	2	-	-	-	4	-	8
	Veri Analizi	4	-	3	-	-	-	1	-	8
	Toplam	6	-	5	-	-	-	5	-	16
TOPLAM		35	5	31	11	1	8	15	3	109

Tablo 5’ te görüldüğü üzere; altıncı sınıf ders kitabında en fazla sevgi (35) ve sorumluluk (31) değerlerine yer verildiği söylenebilir. Buna rağmen altıncı sınıf ders kitabında saygı (5), yardımlaşma (11), hoşgörü (1), iyilikseverlik (8) ve nezaket (3) değerlerine ise daha az yer verildiği görülmüştür. Öğrenme alanları açısından değerlendirildiğinde ise değerlere en fazla Sayılar ve İşlemler öğrenme alanında (66) yer verildiği bulgusuna ulaşılmıştır. Cebir (2), Geometri ve Ölçme (25) ile Veri işleme (16) öğrenme alanlarında ise sosyal değerlere daha az yer verildiği tespit edilmiştir. Ayrıca altıncı sınıf ders kitabında “*Bir orman yangınında 5 hektarlık alan yok olmuştur. Bu alanı tekrar ağaçlandırmak isteyen çevre gönüllüleri, her m²’ye bir fidan dikmişlerdir. Buna göre bu iş için kaç fidan kullanıldığını hesaplayalım.*” şeklinde sosyal değerleri içeren problemlere yeterince yer verilmediği görülmektedir. Altıncı sınıf ders kitabındaki problemlerde daha çok “*Yarisının 4 fazlasının 2 katı 20 olan sayıyı hesaplayınız.*” ve “*Tümlerinin ölçüsü kendisinin 3 katı olan açı kaç derecedir?*” tarzındaki ifadeler yer verilmektedir. Yani altıncı sınıf ders kitabında yer alan problemlerin, örneklerin ve alıştırmaların genel olarak sosyal değerleri içermediği söylenebilir. Aşağıda yer alan Şekil 4 ve Şekil 5’ te altıncı sınıf ders kitabında yer alan problemlere yer verilmiştir.

Hüseyin Bey sahip olduğu 600 m² arsanın $\frac{1}{3}$ ’ünü eşi Ayşe Hanım’a, kalanın $\frac{1}{2}$ ’sini oğlu Mustafa’ya, geriye kalanı ise kızı Bengü’ye devretmiştir. Hüseyin Bey’in en fazla arsayı kime devrettiğini bulalım.

Şekil 4. Altıncı sınıf ders kitabından yer alan bir problem örneği (Cırtıcı vd., 2017).

Şekil 4’ te yer alan “*Sayılar ve İşlemler*” öğrenme alanına ait bu problem ifadesinde yer alan “*Bey*” ve “*Hanım*” ifadelerinin nezaket sosyal değerine ait birer göstergedir. Ayrıca bu problemde yer alan eş, oğul ve kızı gibi ifadeler ise sevgi değerine ait gösterge olarak değerlendirilmiştir. Yani bu problem ifadesinde hem sevgi hem de nezaket sosyal değerleri yer almaktadır.

Metin, bir su bardağını defterinin üzerine ters çevirip bir çember çiziyor. Bu çemberin çapını ve çevresini hesaplamak istiyor. Metin'e yardım etmek ister misiniz?

Şekil 5. Altıncı sınıf ders kitabından yer alan bir problem örneği (Cırtıcı vd., 2017).

Şekil 5' te "Geometri ve Ölçme" öğrenme alanına ait problem ifadesinde öğrencilere "Metin'e yardım etmek ister misiniz?" sorusu sorulmuştur. Bu soru ifadesi de zaten çok açık bir şekilde yardımlaşma sosyal değerinin bir göstergesidir.

Aşağıda yer alan Tablo 6' da yedinci sınıf ders kitabında yer alan sosyal değerlere ait bulgular yer almaktadır.

Tablo 6. Yedinci sınıf ders kitabında yer alan sosyal değerlere ait frekans tablosu

Öğrenme Alanı	Alt Öğrenme Alanı	Sevgi	Saygı	Sorumluluk	Yardımlaşma (işbirliği)	Hoşgörü	İyilikseverlik	Evrensellik	Nezaket	Toplam
SAYILAR VE İŞLEMLER	Tam Sayılarla İşlemler	1	-	5	1	-	-	1		8
	Rasyonel Sayılar	1	-	-	1	-	-	-	1	3
	Rasyonel Sayılarda İşlemler	5	-	10	1	-	4	2	2	24
	Oran ve Orantı	7	4	13	5	-	3	7	2	41
	Yüzdeler	6	4	15	3	-	4	2	5	39
	Toplam	20	8	43	11	-	11	12	10	115
CEBİR	Eşitlik ve Denklem	3	-	10	3	-	3	4	1	24
	Doğrusal Denklemler	2	-	7	2	1	1	1	2	16
	Toplam	5	-	17	5	1	4	5	3	40
GEOMETRİ ve ÖLÇME	Doğrular ve Açılar	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Çember ve Daire	3	-	1	-	-	-	1	-	5
	Çokgenler	2	-	4	2	-	-	1	-	9
	Dönüşüm Geometrisi	1	-	-	-	-	-	-	-	1
	Cisimlerin Farklı Yönlerden Görünümleri	1	1	2	1	-	-	-	-	5
	Toplam	7	1	7	3	-	-	2		20
VERİ İŞİ	Veri Analizi	9	1	16	-	1	-	4	1	32
	Toplam	9	1	16	-	1	-	4	1	32
TOPLAM		41	10	83	19	2	15	23	14	207

Tablo 6' da; yedinci sınıf ders kitabında en fazla sorumluluk (83) değerinin yer aldığı görülmektedir. Buna rağmen yedinci sınıf ders kitabında saygı (10), hoşgörü (2), nezaket (14) ve iyilikseverlik (15) değerlerine daha az yer verildiği görülmüştür. Öğrenme alanları açısından değerlendirildiğinde ise en fazla değere *Sayılar ve İşlemler* öğrenme alanında (115) yer verildiği bulgusuna ulaşılmıştır. *Geometri ve Ölçme* (20) ve *Veri İşleme* (32) öğrenme alanlarında ise sosyal değerlere daha az yer verildiği görülmüştür. Ayrıca yedinci sınıf ders kitabında "Mehmet Bey, bir bankadan 1 yıllığına 20 000 TL kredi çekiyor. Mehmet Bey, 1 yılsonunda bankaya toplam 22 400 TL ödiyor. Çekilen kredinin bir yıllık faiz yüzdesini bulalım." şeklinde sosyal değerleri içeren problemlere yeterince yer verilmediği sonucuna ulaşılmıştır. Yedinci sınıf ders kitabındaki problemlerde daha çok "Bir eş kenar üçgenin bir kenar uzunluğunu 4 cm artırdığımızda çevresinin uzunluğu 27 cm oluyor. Bu üçgenin bir kenarının uzunluğu kaç santimetredir?" tarzındaki ifadelerle yer verildiği belirlenmiştir. Yani yedinci sınıf ders kitabında yer alan problemlerin, örneklerin ve alıştırmaların genel olarak sosyal değerleri içermediği söylenebilir. Aşağıda yer alan Şekil 6 ve Şekil 7' de yedinci sınıf ders kitabında yer alan problemlere yer verilmiştir.

Bir oteldeki görevli zeminin 3 kat altındaki otoparktan aldığı bavulları asansörle 9. kata taşıdıktan sonra tekrar asansörle otoparka inecektir. Bavulların ağırlığı asansörün taşıma kapasitesini aşmayacak şekilde bavulları birkaç sefer yaparak asansörle taşıyan görevli toplam 48 kat yer değiştirdiğine göre kaç sefer yapmıştır?

Şekil 6. Yedinci sınıf ders kitabından yer alan bir problem örneği (Bilen, 2017).

Şekil 6' da yer alan "Sayılar ve İşlemler" öğrenme alanına ait bu problem durumunda yer alan "bavulların ağırlığının asansörün kapasitesini aşmayacak şekilde" ifadesiyle asansör görevlisinin sorumluluk değerine uygun bir davranış örneği sergilediği görülmektedir. Yani bu tarz problem durumları öğrencilerin sorumluluk bilinci kazanmalarına yardımcı olabilir.

Fehmi dede bir çiçek serasından aldığı gül fidelerinin 5 tanesini dikmesi için komşusuna hediye etmiştir. Geriye kalan fideleri de her saksıda 2 tane gül olacak şekilde dikmiştir. Fehmi dede 11 saksı kullandığına göre kaç gül fidesi almıştır?

Şekil 7. Yedinci sınıf ders kitabından yer alan bir problem örneği (Bilen, 2017).

Şekil 7' de yer verilen ve "Cebir" öğrenme alanına ait bu örnekte nezaket, saygı ve sevgi sosyal değerlerine yer verilmiştir. Örnek ifadede yer alan "hediye etmek" nezaket ve sevgi, "Fehmi dede" saygı sosyal değerlerinin birer göstergesidir. Ayrıca problem ifadesinde çiçek resimlerine yer verilmesiyle ve çiçek dikme durumundan bahsedilmesiyle öğrencilere doğa sevgisinin kazandırmaya çalışıldığı söylenebilir.

Aşağıda yer alan Tablo 7' de sekizinci sınıf ders kitabında yer alan sosyal değerlere ait bulgular yer almaktadır.

Tablo 7. Sekizinci sınıf ders kitabında yer alan sosyal değerlere ait frekans tablosu

Öğrenme Alanı	Alt Öğrenme Alanı	Sevgi	Saygı	Sorumluluk	Yardımlaşma (işbirliği)	Hoşgörü	İyilikseverlik	Evranselcilik	Nezaket	Toplam
SAYILAR VE İŞLEMLER	Çarpınlar ve Katlar	-	3	2	-	-	1	-	4	10
	Üslü İfadeler	-	-	-	-	-	-	3	-	3
	Kareköklü İfadeler	2	1	-	1	-	-	3	1	8
	Toplam	2	4	2	1	-	1	6	5	21
CEBİR	Cebirsel ifadeler ve Özdeşlikler	1	1	-	-	-	-	1	1	4
	Doğrusal Denklemler	7	2	9	1	1	-	4	4	28
	Eşitsizlikler	2	4	8	-	-	-	-	2	16
	Toplam	10	7	17	1	1	-	5	7	48
GEOMETRİ ve ÖLÇME	Üçgenler	2	2	3	-	-	1	2	-	10
	Dönüşüm Geometrisi	3	1	1	1	-	-	1	1	8
	Eşlik ve Benzerlik	-	-	1	-	-	-	2	-	3
	Geometrik Cisimler	3	3	4	2	-	-	5	1	18
Toplam	8	6	9	3	-	1	10	2	39	
VERİ İŞİ	Veri Analizi	5	1	12	1	1	-	1	-	21
	Toplam	5	1	12	1	1	-	1	-	21
OLASILIK	Basit Olayların Olma Olasılığı	6	-	3	1	1	2	-	3	16
	Toplam	6	-	3	1	1	2	-	3	16
TOPLAM		31	18	43	7	3	4	22	17	145

Tablo 7’ de; sekizinci sınıf ders kitabında en fazla sorumluluk (43) değerinin yer aldığı görülmektedir. Buna rağmen sekizinci sınıf ders kitabında yardımlaşma (7), hoşgörü (3) ve iyilikseverlik (4) sosyal değerlerine daha az yer verildiği bulgusuna ulaşılmıştır. Öğrenme alanları açısından değerlendirildiğinde ise en fazla sosyal değere *Cebir* (48) ile *Geometri ve Ölçme* (39) öğrenme alanlarında yer verildiği belirlenmiştir. *Sayılar ve İşlemler* (21), *Olasılık* (16) ile *Veri İşleme* (21) öğrenme alanlarında ise sosyal değerlere daha az yer verildiği görülmüştür. Ayrıca sekizinci sınıf ders kitabında “*Esra arkadaşına hediye etmek için yandaki listede isimleri verilen kitaplardan birini seçecektir. Esra’nın kaç farklı seçim yapabileceğini bulunuz. (Sinekli Bakkal, Çalokuşu, Yaban...)*” şeklinde sosyal değerleri içeren problemlere yeterince yer verilmediği sonucuna ulaşılmıştır. Sekizinci sınıf ders kitabındaki problemlerde daha çok “*Toplamları 525, farkları 115 olan sayıları bulunuz.*” tarzındaki ifadelerle yer verildiği görülmektedir. Yani sekizinci sınıf ders kitabında yer alan problemlerin, örneklerin ve alıştırmaların genel olarak sosyal değerleri içermediği söylenebilir. Bunlara ek olarak; aşağıda yer alan Şekil 8’den görüldüğü gibi sekizinci sınıf ders kitabında nezaket göstergesi “*bey*” ve “*hanım*” gibi ifadelerle dikkat edildiği bulgusuna ulaşılmıştır.

Çiftçi Mehmet Bey yetiştirdiği 60 kg cevizi torbalara eşit miktarlarda koyarak satmak istiyor. Torbaların kaç kilogram olabileceğini bulalım.

60 doğal sayısının çarpanlarını belirleyerek torbaların kaç kg olabileceğini bulunuz.

Çarpan ağacını kullanalım:

Çarpan ağacı

Şekil 8. Sekizinci sınıf ders kitabından yer alan bir problem örneği (Üstündağ Pektaş, 2017).

Aşağıda yer alan Tablo 8’ de ortaokul matematik ders kitaplarının birlikte değerlendirilmesine ait bulgular yer almaktadır.

Tablo 8. Ortaokul ders kitaplarında yer alan sosyal değerlere ait frekans tablosu

Sınıf Düzeyi	Öğrenme Alanı	Sevgi	Saygı	Sorumluluk	Yardımlaşma (İşbirliği)	Hoşgörü	İyilikseverlik	Evranselcilik	Nezaket	Toplam
5.SINIF	<i>Sayılar ve İşlemler</i>	17	6	41	19	5	7	25	11	131
	<i>Geometri ve Ölçme</i>	7	2	7	6	-	-	8	-	30
	<i>Veri İşleme</i>	3	1	3	1	1	1	4	-	14
	Toplam	27	9	51	26	6	8	37	11	175
6.SINIF	<i>Sayılar ve İşlemler</i>	19	5	20	8	1	7	4	2	66
	<i>Cebir</i>	2	-	-	-	-	-	-	-	2
	<i>Geometri ve Ölçme</i>	8	-	6	3	-	1	6	1	25
	<i>Veri İşleme</i>	6	-	5	-	-	-	5	-	16
Toplam	35	5	31	11	1	8	15	3	109	
7.SINIF	<i>Sayılar ve İşlemler</i>	20	8	43	11	-	11	12	10	115
	<i>Cebir</i>	5	-	17	5	1	4	5	3	40
	<i>Geometri ve Ölçme</i>	7	1	7	3	-	-	2	-	20
	<i>Veri İşleme</i>	9	1	16	-	1	-	4	1	32
Toplam	41	10	83	19	2	15	23	14	207	
8.SINIF	<i>Sayılar ve İşlemler</i>	2	4	2	1	-	1	6	5	21
	<i>Cebir</i>	10	7	17	1	1	-	5	7	48
	<i>Geometri ve Ölçme</i>	8	6	9	3	-	1	10	2	39
	<i>Veri İşleme</i>	5	1	12	1	1	-	1	-	21
	<i>Olasılık</i>	6	-	3	1	1	2	-	3	16
Toplam	31	18	43	7	3	4	22	17	145	
TOPLAM	134	42	208	63	12	35	97	45		

Tablo 8’ de görüldüğü üzere; en fazla sosyal değere yedinci sınıf ders kitabında (207) yer verilirken, en az sosyal değere ise altıncı sınıf ders kitabında yer verilmiştir. Ders kitapları genel olarak değerlendirildiğinde ise; ders kitaplarında en fazla sorumluluk (208) değerine yer verilirken, en az hoşgörü (12) değerine yer verilmiştir. Ayrıca sekizinci sınıf ders kitabı hariç diğer kitaplarda; en fazla sosyal değere *Sayılar ve İşlemler* öğrenme alanında yer verilmektedir.

4. TARTIŞMA ve SONUÇLAR

2017 yılında yenilenen öğretim programlarında değerler eğitimine ayrı bir bölümde yer verilmesi değerler eğitiminin önemini ortaya koymaktadır (Baş, 2017). Bu çalışmada daha önce değinildiği gibi ders kitapları öğretim programlarının hedeflerinin gerçekleştirilmesinde en önemli unsurlardan biridir. Değerlerin ders kitapları üzerinden incelendiği birçok çalışma (Sezer, 2005; Güzel Candan ve Ergen, 2014; Kılıç ve Aktan, 2015; İnan Kılıç, 2009; Merey ve Karatekin, 2013; Özkan, 2017) değer kazandırmada ders kitaplarının önemini ortaya koymaktadır. Bu nedenle bu çalışmada matematik dersi kitapları sosyal değerler açısından incelenmiştir.

Çalışma sonucunda beşinci sınıf ders kitabında en fazla yer alan sosyal değerler sırasıyla; sorumluluk, evrenselcilik, sevgi ve yardımlaşmadır. Buna rağmen beşinci sınıf ders kitabında en az yer alan sosyal değerler sırasıyla; hoşgörü, iyilikseverlik, saygı ve nezakettir. Öğrenme alanları açısından değerlendirildiğinde ise, beşinci sınıf ders kitabında en fazla sosyal değere “*Sayılar ve İşlemler*” öğrenme alanında yer verilirken en az değere ise “*Veri İşleme*” öğrenme alanında yer verildiği görülmüştür.

Altıncı sınıf ders kitabında en fazla yer alan sosyal değerler sırasıyla; sevgi ve sorumluluktur. Buna rağmen altıncı sınıf ders kitabında en az yer alan sosyal değerler sırasıyla; hoşgörü, nezaket, saygı, iyilikseverlik, yardımlaşma ve evrenselciliktir. Öğrenme alanları açısından değerlendirildiğinde ise, altıncı sınıf ders kitabında en fazla sosyal değere “*Sayılar ve İşlemler*” öğrenme alanında yer verilirken en az değere ise “*Cebir*” öğrenme alanında yer verildiği görülmüştür.

Yedinci sınıf ders kitabında en fazla yer alan sosyal değerler sırasıyla; sorumluluk ve sevgi değerleridir. Buna rağmen yedinci sınıf ders kitabında en az yer alan sosyal değerler sırasıyla; hoşgörü, saygı, nezaket, iyilikseverlik, yardımlaşma ve evrenselciliktir. Öğrenme alanları açısından değerlendirildiğinde ise, yedinci sınıf ders kitabında en fazla sosyal değere “*Sayılar ve İşlemler*” öğrenme alanında yer verilirken en az değere ise “*Geometri ve Ölçme*” öğrenme alanında yer verildiği görülmüştür.

Sekizinci sınıf ders kitabında en fazla yer alan sosyal değerler sırasıyla; sorumluluk ve sevgi değerleridir. Buna rağmen sekizinci sınıf ders kitabında en az yer alan sosyal değerler sırasıyla; hoşgörü, iyilikseverlik, yardımlaşma, nezaket, saygı ve evrenselciliktir. Öğrenme alanları açısından değerlendirildiğinde ise, sekizinci sınıf ders kitabında en fazla sosyal değere “*Cebir*” öğrenme alanında yer verilirken en az değere ise “*Olasılık*” öğrenme alanında yer verildiği görülmüştür.

Çalışma sonucunda ders kitapları birlikte değerlendirildiğinde, en fazla sosyal değere yedinci sınıf ders kitabında yer verilirken en az sosyal değere ise altıncı sınıf ders kitabında yer verilmiştir. Ayrıca ders kitapları birlikte değerlendirildiğinde en fazla yer alan sosyal değerler sırasıyla; sorumluluk, sevgi, evrenselcilik ve yardımlaşmadır. Buna rağmen matematik ders kitaplarında en az yer alan sosyal değerler sırasıyla; hoşgörü, iyilikseverlik, saygı ve nezakettir. İlgili literatürde (Güzel Candan ve Ergen, 2014; Kılıç ve Aktan, 2015; Kuş, Merey& Karatekin, 2013; Özkan, 2017) ders kitaplarında yer alan sosyal değerlerin incelenmesine yönelik çalışmalarda bu çalışmayla uyuşan ve uyuşmayan sonuçlara ve ulaşılmıştır. Kılıç ve Aktan (2015) tarafından ilköğretim okullarında öğrenim gören çocuklar için önerilen yüz temel eserde yer alan değerleri inceleyen bir çalışma gerçekleştirilmiştir. Bu çalışma sonucunda bu temel eserlerde en fazla ve en az yer verilen değerler sırasıyla ifade edilmiştir. Ayrıca yerli ve yabancı eserlerde önem verilen değerlerin farklılaştığı görülmüştür. Fakat hem yerli hem de yabancı eserlerde en fazla yer alan iki değer sırasıyla sevgi ve yardımseverlik olarak ortaya konmuştur. Kılıç ve Aktan (2015)’ in temel eserlerde ulaştığı değerlerle bu çalışmada ulaşılan değerler uyuşmakla birlikte değerlerin önem sırası farklılık göstermektedir. Çünkü bu çalışmada, matematik ders

kitaplarında en fazla sorumluluk değeri yer alırken, daha sonra en fazla sevgi değerine yer verildiği sonucuna ulaşılmıştır.

Güzel Candan ve Ergen (2014) yaptıkları çalışma sonucunda İlköğretim üçüncü sınıf Hayat Bilgisi ders kitaplarında en çok yer verilen değerlerin sevgi ve sorumluluk olduğunu ifade ederken, en az ele alınan değerlerin ise misafirperverlik ve barış değerleri olduğu sonucuna ulaşımlardır. Güzel Candan ve Ergen (2014)' ün ulaştığı sonuç bu araştırmayla paralellik göstermektedir. Çünkü bu araştırmada da en fazla yer alan sosyal değerler sorumluluk ve sevgi değerleridir. Kuş, Meray ve Karatekin (2013) ise ilköğretim dördüncü ve beşinci sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında en sık vurgulanan değerlerin duyarlılık, vatanseverlik, sorumluluk, sevgi ve dayanışma olduğunu ifade ederken temizlik, dürüstlük ve hoşgörü değerlerinin ise en az yer verilen değerler olduğunu ifade etmişlerdir. Kuş, Meray ve Karatekin (2013)' in ulaştığı en fazla yer verilen değerlerde sorumluluğa ve en az yer verilen değerler arasında ise hoşgörüye yer verilmesi bu çalışmanın bulgularıyla örtüşmektedir. Özkan (2017) de yaptığı çalışma sonucunda hayat bilgisi ders kitaplarında en fazla sevgi değerinin yer aldığını belirtmiştir. İlgili literatürün tartışılması sonucunda, sevgi ve sorumluluk sosyal değerlerinin ders kitaplarında en fazla yer verilen sosyal değerler arasında yer aldığı görülmüştür. Buna rağmen hoşgörü değeri ise ders kitaplarında en az yer verilen sosyal değerler arasında yer verildiği tespit edilmiştir.

Bir dersin amacı öğrencilere sadece bilişsel beceriler kazandırmak değil aynı zamanda onların iyi bir vatandaş, iyi bir birey olmalarını sağlamaktır (MEB, 2017). Diğer bir ifadeyle, artık günümüzde matematik dersiyile öğrencilere sadece matematiksel bilgi ve becerileri kazandırmış olmamız yeterli değildir. Bir toplumun hedeflerine uygun yetişen bireylerin de o topluma, kültüre ve ülkeye ait değerlere sahip olmaları gerekmektedir. Bu değerlerin kazandırılmasında en önemli etkenlerden birisi de öğretim programlarının uygulanmasını sağlayan ders kitaplarıdır (MEB, 2017). Bundan dolayı Matematik Öğretim Programı'nda öngörülen nitelikteki bireylerin yetişmesi için ders kitaplarında belirli standartlar sağlanmalıdır. Fakat bu çalışmada, farklı yayın evleri tarafından hazırlanan farklı sınıf düzeylerindeki matematik ders kitaplarında sosyal değerler farklı şekillerde ele alınmıştır. Ders kitaplarında ve diğer kitaplarda yer alan değerlere yönelik çalışmalar incelendiğinde (Kılıç & Aktan, 2015) hangi değerlere daha çok, hangi değerlere daha az yer verildiği yaşanan ülkeye, kitabı yazan yazarlara, yayın evlerine göre değiştiği söylenebilir. Bundan dolayı ortaokul matematik ders kitaplarında sosyal değerler açısından standart sağlanması gerektiği söylenebilir.

5. ÖNERİLER

Çalışmanın bu bölümünde araştırmanın sonuçları doğrultusunda yapılan öneriler maddeler halinde sıralanmıştır.

- Bu çalışmada ortaokul matematik ders kitaplarında yer alan sosyal değerler incelenmiştir. İlkokul matematik ders kitaplarının incelenmesine yönelik araştırmalar yapılabilir.
- Bu çalışma sonucunda farklı yayınevleri tarafından hazırlanan matematik ders kitaplarında sosyal değerlere farklı şekillerde yer verildiği görülmüştür. Bu bağlamda ders kitaplarının hazırlanmasında ülkenin yetiştirmeyi hedeflediği insan profili dikkate alınarak bir standart geliştirilebilir.
- Matematik ders kitaplarında hoşgörü, iyilikseverlik, saygı ve nezaket sosyal değerlerine daha fazla yer verilmesi gerekmektedir.
- Ortaokul matematik öğretmenlerinin derslerinde kullandıkları örneklerde, problemlerde veya alıştırmalarda sosyal değerlere yer verip vermediklerini inceleyen bir araştırma gerçekleştirilebilir.
- Matematik derslerinin sosyal değerlerinin gelişimine etkisini incelemek için yarı deneysel çalışmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Akbaba-Altun, S. (2003). Eğitim yönetimi ve değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(1), 7-18.
- Akbaş, O. (2008). *Sosyal bilgilerde değerler öğretimi. Özel öğretim yöntemleriyle sosyal bilgiler öğretimi* (Ed. Bayram Tay ve Adem Öcal), Ankara: Pegem Akademi.
- Balat Uyanık, G., & Dağal Balaban, A. (2006). *Okul öncesi dönemde değerler eğitimi etkinlikleri*. 1. Baskı. Ankara: Kök Yayınları.
- Baş, Murat. (2017). 2009 ve 2015 İlkokul matematik dersi öğretim programları ile 2017 ilkokul matematik dersi öğretim programı karşılaştırması. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(1), 1219-1258.
- Bishop, A. J. (1999). Mathematics teaching and values education-An intersection in need of research. *ZDM*, 31(1), 1-4.
- Can, G. (2002). *Kişilik gelişimi. Gelişim ve öğrenme psikolojisi*. Pegem Yayıncılık, Ankara
- Coombs-Richardson, R. & Tolson H. (2005). A comparison of values rankings for selected American and Australian teachers. *Journal of Research in International Education*, 4, 263-277.
- Creswell, J. W. (2011). *Educational research: planning, conducting, and evaluating quantitative and qualitative research* (4th Ed). Pearson Publications, Inc.
- Dede, Y. (2006a). Lise matematik ders kitaplarında taşınan matematiksel değerler. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 6 (1), 81-132.
- Dede, Y. (2006b). Values in Turkish middle school mathematics textbooks. *Quality and Quantity*, 40(3), 331-359.
- Dede, Y. (2007). Matematik öğretiminde değerlerin yeri. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(1), 12-25.
- Denscombe, M. (2010). *The good research guide: for small-scale social research projects*. 4th Edition, Open University Press.
- Dilmaç, B., & Ekşi, H. (2007). Değerler eğitiminde temel tartışmalar ve temel yaklaşımlar. *İlköğretmen Eğitimi Dergisi*, 14, 21-29.
- Erden, M. (1998). *Öğretmenlik mesleğine giriş*. İstanbul: Alkım Yayınları.
- Gudmundsdottir, S. (1991). Values in pedagogical content knowledge. *Journal of Teacher Education*, 41(3), 44-52.
- Gül, U. M. (2017). Türkçe ders kitabındaki metinlerin (5. sınıf) değerler eğitimi yaklaşımıyla incelenmesi. *Erciyes Journal of Education [EJE]*, 1(1), 59-78.
- Güven, Sami (1999), Toplumbilim, Ezgi Kitabevi, Bursa.
- Güngör, E. (1993). *Değerler psikolojisi*. Amsterdam: Hollanda Türk Akademisyenler Birliği Vakfı Yayınları.
- Güzel Candan, D., Ergen, G. (2014). 3. sınıf hayat bilgisi ders kitaplarının temel evrensel değerleri içermesi bakımından incelenmesi. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7 (1), 134-161
- Haydon, G. (2006). *Values in education*. London: Continuum International Publishing Group.
- Izgar, G. (2013). *İlköğretim okulu 8. sınıf öğrencilerine uygulanan değerler eğitimi programının demokratik tutum ve davranışlarına etkisi*. Doktora tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- İnan Kılıç, A. (2009). *Yüz temel eserde dini ve ahlaki değerler*. Yüksek lisans tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.
- Kılıç, A., & Aktan, O. (2015). İlköğretim okulları için tavsiye edilen 100 temel eserde vurgulanan değerler. *İlköğretim Online*, 14(1), 243-275.
- Kıncal, R. (2007). *Vatandaşlık bilgisi*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Kirschenbaum, H. (1995). *Enhance values and morality*. Boston: Allyn and Bacon.
- Körükçü, Ö., Kapıkıran, N. A., & Aral, N. (2016). Resimli çocuk kitaplarında Schwartz'ın modeline göre değerlerin incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(38), 133-151.
- Kuş, Z., Merey, Z., & Karatekin, K. (2013). İlköğretim 4. ve 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11(25), 183-214.
- Kuşdil, M. E., & Kağıtçıbaşı, Ç. (2000). Türk öğretmenlerin değer yönelimleri ve Schwartz değer kuramı. *Türk Psikoloji Dergisi*. 15(45), 59-76.
- Lickona, T. (2009). *Educating for character: How our schools can teach respect and responsibility*. Bantam.
- Lyons, S. (2003). *An exploration of generational values in life and at work*. Unpublished doctoral dissertation, Carleton University, Canada.
- MEB, (2007). Milli eğitim bakanlığı ders kitapları ve eğitim araçları yönetmeliği. http://mevzuat.meb.gov.tr/html/27449_0.html adresinden 28.02.2018 tarihinde alınmıştır.
- MEB, (2017). Matematik dersi öğretim programı (ilkokul ve ortaokul 1,2,3,4,5, 6, 7 ve 8. sınıflar). <http://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=329> adresinden 14 Mart 2018 tarihinde indirilmiştir.

- MacIntyre, A. (2000). Philosophy for children: how philosophical enquiry can foster values education in schools. *Education for values: Morals, ethics and citizenship in contemporary teaching*, 50.
- McMillian, H. J. & Schumacher, S. (2010). *Research in education*. Boston, USA: Pearson Education
- Naylor, D. T., & Diem, R. A. (1987). *Elementary and middle school social studies*. Amer School Pub.
- Neuman, W. L. (2014). *Social research methods: qualitative and quantitative approaches* (7th ed.). London: Pearson Education (yok)
- Organisation for Economic Co-operation and Development. (2016). *PISA 2015 Assessment and Analytical Framework: Science, Reading, Mathematic and Financial Literacy*. OECD publishing.
- Özkan, R. (2010). Türk eğitim sisteminde himayeci değerler: ilköğretim ders kitapları örneği. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 7 (1), 1124-1140.
- Özkan, Z. S. (2017). *Hayat bilgisi ders kitaplarındaki metin ve görsellerin değerler açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Raths, L. E., Harmin, M. ve Simon, S. B. (1978). *Values and Teaching: working with values in the classroom*. Ohio: Charles E. Merrill Books Inc.
- Rokeach, M. (1973). *The nature of human values*. New York: Free Press.
- Sanchez, T. R. (1998). *Using stories about heroes to teach values*. ERIC Clearinghouse for Social Studies/Social Science Education.
- Schwartz, (1992). Universals in the content and structure of values: Theoretical advances and empirical tests in 20 countries. *Advances in Experimental Social Psychology*, 25, 1-65.
- Schwartz, S. H. (2012). An overview of the Schwartz theory of basic values. *Online readings in Psychology and Culture*, 2 (1).
- Seah, W. T. & Bishop, A. J. (2000). Values in mathematics textbooks: a view through The Australasian Regions. *Paper Presented at the Annual Meeting of the American Educational Research Association*, New Orleans, LA.
- Sennett, R. (2003). *Respect in a world of inequality*. New York: Norton.
- Sezer, Ö. (2005). *İlköğretim 1. kademe Türkçe ders kitaplarında değerlerin incelenmesi*. Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Spranger, E. (1928), Types of men. Translated by P. J. W. Pigors, Halle, East Germany: Max Niemeyer Verlag.
- Spranger, E. (2001). İnsan tipleri bir kişilik psikolojisi (A. Aydoğan, Çev.). İstanbul: İz.
- Tanrıöver, H. U. (2003). Ders kitaplarında cinsiyet ayrımcılığı. B. Çotuksöken, A., Erzan, A. Ve O. Silier (Ed.) *Ders kitaplarında insan hakları: Tarama sonuçları* (ss. 106-121). Nişantaşı: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı. arif Vakfı Yayınları.
- Tillman, D. (2000). *Living values activities for young adults living values an educational program*. Deerfield Beach, Florida : Health Communications, Inc.
- Turan, İ. (2010). Bazı batı ve türk çocuk klasiklerinde dini ve ahlaki değerler. *Din bilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 10, (1), 171-194.
- Tüfekçioğlu, H. (1997). Ders kitapları üzerine yapılmış iki çalışma ve yetişkinlere okuma yazma öğreten iki kitap hakkında inceleme. *İstanbul: Sosyoloji Dergisi*, (4).
- Türk Dil Kurumu (2018). Genel Türkçe sözlük. Web: http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.52a049fccc7fc1.19820794 adresinden 14.04.2018 tarihinde alınmıştır.
- Varol, Ç. (2013). *Sosyal bilgiler derslerindeki değerler eğitimi uygulamalarına ilişkin öğretmen görüşleri*. Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Veuglers, W. & Vedder P. (2003). Values in teaching. *Teachers and Teaching: theory and practice*, 9, 377-389.
- Yazıcı, K. (2006). Değerler eğitimine genel bir bakış. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 19 (19), 499.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (8.baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yin, R. K. (2011). *Qualitative research from start to finish*. New York: Guilford Press.
- İncelenen ders kitapları**
- Bilen, O. (2017). *Ortaokul matematik 7 ders kitabı*. Gizem Yayıncılık, Ankara.
- Cırtıcı, H., Gönen, İ, Kavas, D. vd. (2017). *Ortaokul matematik ders kitabı 5*. Milli Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları, İstanbul.
- Güven, D. (2017). *Ortaokul 6 matematik ders kitabı*. Mega Yayıncılık, Ankara.
- Üstündağ Pektaş, Y. (2017). *Ortaokul matematik 8. sınıf ders kitabı*. Ögün Yayınları, Ankara.